Brandsø

Dem, der på prent følger os på vor rejse, holder jeg helst borte fra de sider af dagbogen, hvor ubehagelighederne forekommer. Forceret arbejde under åben himmel i al slags vejr tæller ikke – det er en ren og skær vanesag og kan være en stor forlystelse, og på den hårde køjebænk i et rullende fiskerfartøj kan hvilen være sød efter en streng dag. Hænder det, at man ikke har mere tørt tøj at tage på kroppen, ved vi, at man tørrer et drivvådt sæt hurtigst og sikrest ved at tage det på og gå ud i blæsten. Det er dagligdags oplevelser og ikke omtale værd.

Men den rare bladmand, som forleden ved sit skrivebord faldt i henrykkelse ved tanken om, hvad vi ville kunne berette om vor „muntre feriesejlads mellem Danmarks øer“ – Gud give, vi havde haft det væsen om bord på sejladsen mellem Fænø og Brandsø! Han ville bagefter have underskrevet alt, hvad en forhenværende redaktør af et provinsblad berettede i dette dagen efter sin udflugt på bæltet med en fiskerbåd, og som begyndte sin artikel således: Mange tror, at det er ingenting at tage ud på bæltfiske; men det er tværtimod det modsatte!

Syd for Wedellsborg Hoved krøb vi i læ for natten i den lille havn. Det var sankthansaften, en regntung og grå stemning med storm af sydvest og hårde byger. Gennem tykningen så vi fra stranden blussene på Bogøs fjerne kyster, ved Assens og helt ovre fra Skamlingsbanken. Røgen fra de nærmeste, våde bål jog tung og sort med stormen lavt hen over stranden. Søerne kom hule og med rejste kamme ovre fra Slesvigs fjerne kyst og landede som voksne karle med bulder og brøl i havstokken.

Det er sankthansdagsstormen, som vi havde den i fjor i Lindelse Nor.

Kulingen svinger mere sydlig om natten, og da havnen, hvis indløb vender mod syd, er bygget af lodrette cementstensmure uden kampesten udenfor til at bryde bølgerne, står dønningen herinde

omtrent lige så voldsom som søen udenfor. Hele den første halvdel af natten huggede „Rylen“ voldsomt mod bolværket, og til sidst måtte vi tørne ud og sætte en ekstra fortøjning ind, så vi kunne forhale til midten af bassinet, der er så stort som et almindeligt dansegulv. Her gik det bedre. Men havde vejret forværret sig, skulle der med denne vind ikke meget til, før fortøjningerne var sprængt, og vi var da utvivlsomt forlist midt inde i havnen. Denne, som godset har ladet bygge af hensyn til de omboende fiskere, kaldes af disse utaknemlige „rottefæl-

[Illustration: Et stråtækt hus på Brandsø gemt bag buske og vildnis. Tekst: Brandsø St Hansdag 1922 JL]

den“, og de påstår, at den er nem nok at komme ind i, men at man undertiden kan ligge herinde i otte dage uden at kunne slippe ud igen!

Da vi næste morgen i løjende vind og solskin sejlede over til *Brandsø*, ledsagede skovrider Larsen fra Wedellsborg os for at være vor cicerone på øen. Denne, som hører under Wedellsborg gods, er 369,6 tdr. land stor, hvoraf de 43 er skov, 78 mose og resten ager og eng. Øen har ti familier, deraf er to gårdmandsfamilier og seks husmænd med jord. I alt er her 57 indbyggere, og her findes skole med ikke mindre end 14 elever.

Øen hører under Husby sogn i Odense amt. Den er rundagtig af form og ganske flad, de højeste punkter når ikke over 8 m. Et af disse ligger på sydøstkysten og hedder „Svenskehøjen“ – atter et minde om den alt landet hærgende krig mod Carl Gustav.

Over et fladt terræn på sydvestsiden, dannet af gamle strandvolde, hvorpå der findes en udstrakt armeria-fælled, hist og her bevokset med ørnebregner, når vi ud til øens store moseterræn. Denne vide strækning, som vi søger til umiddelbart efter at være landet, er sikkert en af landets smukkeste og ejendommeligste moser uden for Jylland. Dens vide flader er overalt tæt begroet med lyng så frodig, at jeg ikke mindes at have set noget lignende. Buskene er fra en til en og en kvart meter høje og har ganske vedag-

Illustration: Et vidstrakt landskab med lav bevoksning og buske under en urolig himmel. Tekst: Brandsø St Hansdag 1922 JL]

tige grene. I det stærkt kuperede og næsten uvejsomme terræn rager vældige egestød op over lyngen eller over de dybe, blanke mosehullers vand. Overalt ser man moseegens sorte stammer ligge i sumpen. Det er et betagende, herligt jysk landskab! Birk, røn og egepur løfter deres grønne, lysende buske over den brune lyngflade. Men hvor utroligt det lyder – også her finder vi bjergfyrren indvandret, dette ukrudt, som dominerer ved sin falske farve. Medens naturligvis de førstnævnte trævækster er selvsåede eller kommet hertil med fuglenes ekskrementer, er bjergfyrren sluppet løs her på den måde, at greven engang havde fået mere frø af denne vækst, end han havde brug for, og derfor sendte restoplaget herover!

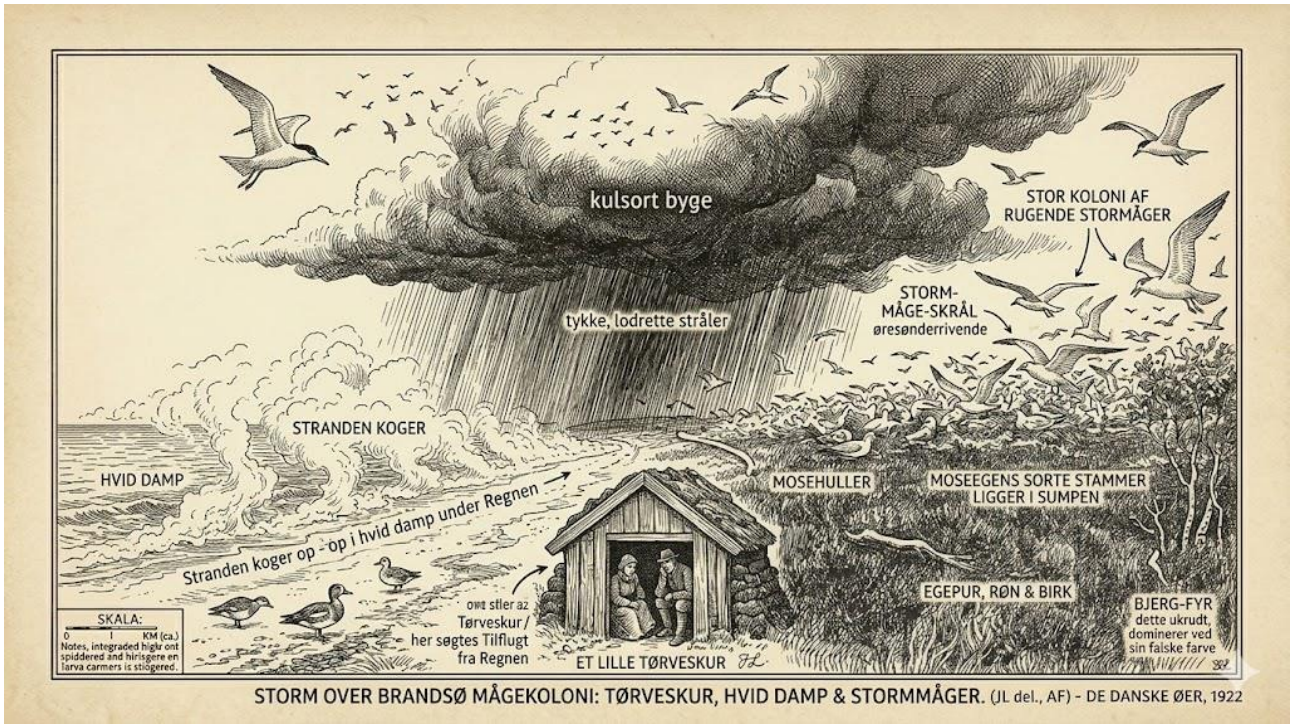

STORM OVER BRANDSØ MÅGEKOLONI: TØRVESKUR, HVID DAMP & STORMMÅGER. (JL del., AF) - DE DANSKE ØER, 1922

Vi er nået helt ud til stranden på vestsiden, hvor vi spadserer lige ind i en stor koloni af rugende stormmåger, der ved vort komme opløfter et skrål så øresønderrivende og vedholdende, som jeg aldrig før har oplevet det, og denne helvedeslarm ville have jaget os langt væk, hvis ikke i det samme en kulsort byge med voldsom regn havde fået os til at søge tilflugt i et lille tørveskur i nærheden. Uvejret jager de fleste måger bort, og da det er nået op over os, kaster de sig på rederne. Mens det bliver fuldstændig vindstille, tiltager regnen i voldsomhed; den suser i tykke, lodrette stråler ned over lyng og buske og over skurets tag, og stranden koger op i hvid damp under

dens styrt. En gråspurv kommer farende ind ad skurets dør og slår sig ned hos os. Gennem døråbningen ser vi et par skalleslugere komme trækkende og kaste sig på vandet ganske nær ved hytten.

Lidt efter klarer det, og der kommer brise fra nord. Skalleslugerne, som ligger på vandet få alen fra os, ser nu, at vi står i skurets dør, og de nikker med hovedet på andevis og snakker lidt med hinanden om det, men bliver liggende. Så kommer Johannes Larsen til at nyse, og det kan de ikke stå for, men tager til vingerne og flytter lidt længere ud. Regnen standser helt, og gulspurvene begynder at synge. Nogle regnspover høres langt borte. En krage kommer flygtende forbi, forfulgt af nogle rasende stormmåger.

Da vi går ud, ser vi en løvsanger, som har rede i nogle brombærbuske i nærheden og angstfuldt pibende flyver omkring os, da vi står og kigger efter den. Men den kan ikke nægte sig at snuppe et møl, der flyver forbi på skudhold, og afleverer det til ungerne, da vi fjerner os et par skridt. Så skifter den pludselig sind og kommer hen og hopper omkring vore fødder i bare et par skridts afstand, siden kommer dens mage til og er lige så nærgående. En gærdesanger må absolut hen og se, hvad *her* er på færde, og en gulbug, der også bor i nabolaget, kommer med – og endelig en hvid vipstjert. Da

sensationen er på sit højeste, letter en bekkasin fra grønsværen med nogle skarpe „tjep-tjep“, stiger op i luften og giver sig til at tromme.
Ad vejene, hvor hassel, hyld og slåen vokser på digerne, og forbi markskel, hvor seljepil gror, går vi over øen mod skoven på dens nordøstre side. Den er prægtig, denne skov – man mærker, at den er under varetægt af en mand, der er mindst lige så meget æstetiker som praktiker, overalt føler man, at der ved dens røgt er taget hensyn til dens skønhed. Omkring de store, gamle ege og bøge og om de høje, slanke, helt monumentale aske med brede kroner er skoven tyndet ud, så de får plads og luft til at vokse. Væksterne i skovbunden under dem trives fortrinligt, mængder af brombær gror overalt i tæt indfiltrede krat sammen med tjørn og roser, og kaprifolien hænger rundt omkring ned fra stammerne.
Besynderligt er det i disse omgivelser at se, hvor visse ædel- og rødgraner vantrives. Grenene i deres toppe hænger på mærkelig vis ned mod jorden, ganske tæt ind til stammen, så træerne på afstand minder om kæmpemæssige parykblokke eller lampepudsere. For rødgranernes vedkommende finder samtidig en hældning af stammerne sted som på en nissehue. Grunden hertil, fortæller skovrideren, skal være den, at der i jordbunden optræder usædvanlig store mængder af kvælstof, og at dette sandsynligvis hidrører fra de uhyre masser af stæreekskrementer, som ophobes her. Stærene kommer på bestemte årstider til øen i kolossale sværme, bogstaveligt i millionvis, og de forelsker sig bestandig i ganske bestemte lokaliteter, hvortil de år efter år

vender tilbage. På disse steder gør deres skrigen og især den stank, som deres udtømmelser frembringer, opholdet i nabolaget uudholdeligt. Og man har lagt mærke til, at det netop er på disse steder, at granerne sygner hen. Det er altid de to nævnte arter af nåletræer, det går ud over, og en mængde af disse store vækster er truede med ligefrem undergang fra denne mærkelige fjende, som man næppe kan komme til livs.

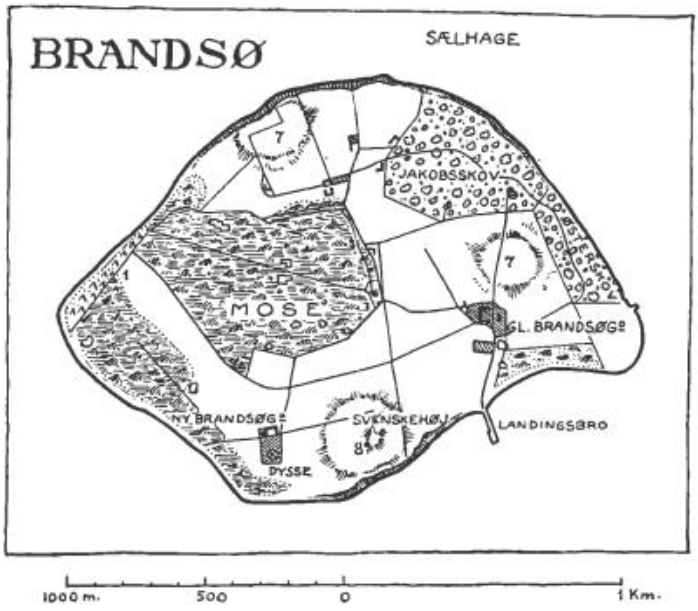

[Kort over Brandsø med angivelser som: SÆLHAGE, JAKOBSSKOV, ØSTERSKOV, MOSE, GL. BRANDSØG^D, NY BRANDSØG^D, SVENSKEHØJ, DYSSE, LANDINGSBRO]

Under et senere besøg på Wedellsborg talte vi med den gamle greve om øens landskabelige bevaring og nævnede i den forbindelse den skade, som udsåede bjergfyr har forvoldt i det ved sin skønhed og ejendommelighed enestående moseterræn. Han tilstod ganske ligefrem, at han havde gjort sig skyldig i et stort fejlgreb ved at lade disse så derude, og at han nu efter samråd med skovrideren havde besluttet sig til at lade dem fjerne. Når man har set, hvad der er ofret af arbejde og udgifter på Brandsøs skov og skovene omkring selve Wedellsborg, tvivler man ikke om at det vil ske.

Øens navn udtales af dens beboere og af folk på Fynskysten Brandsø med eftertryk på slutningsvokalen – ligesom Illumø i Helnæsbugten. I Jordebogen skrives den *Øbranzø*, og her nævnes af vildt dådyr på den. Alle øerne i Lille Bælt var jo på den tid rige på hjortevildt.

Om øens oldtidsbebyggelse vidner nu kun én eneste dysse. Men den ligger omgivet af bondegården „Gamle Brandsøgård"s have og består af et

dyssekammer med en stor overligger. Det er denne „kæmpehøj", som Dankwart Dreyer malede nogle gange, og som endnu på hans tid, første halvdel af det nittende århundrede, lå synlig på fuldstændig åben mark og var en runddysse med alle dens smukke randsten på deres plads. Disse er nu alle for længst slæbt bort, og dyssekammeret er omgivet af og næsten skjult under havens træer og buske. Man ser den overhovedet ikke, før man står tæt op ad den. Det er dette, der hos Trap hedder „en fredlyst runddysse!" Sammenligner man Dreyers billede med fotografiet, vil man opdage, hvad det vil sige.[44]

Ikke alene den svenske armés hovedstyrke, men selve kong Carl X Gustav er kommet over Brandsø i året 1658 på marchen fra Jylland over til øerne. Danske Atlas beretter herom, at det den 24. januar blev en voldsom frost, og fire dage efter udsendte Carl Gustav noget mandskab fra Jylland over isen til Brandsø for at hente efterretninger. Øen, siges der, ligger ud for Iversnæs, „nu den grevelige Residentz Vedelsborg." (Iversnæs er det nuværende Wedellsborg Hoved). – På dansk side var 4000 soldater og ca. 1500 bønder. Svenskerne rådede over 12.000 mand, så den danske øverstkommanderende, oberst Jens Haderslev, måtte trække sig tilbage, dog først efter nogen kamp. De 12.000 svenske rettede deres march først mod Brandsø, den 30. januar, og derfra lige til Fønsskov; på vejen mistede Carl Gustav sin rejsevogn og over en eskadron af sit rytteri, der sank lige for hans øjne, uden at dette fik ham til at opgive sit forsæt. De danske brækkede isen langs land på Fynssiden så vidt de kunne og fyrede hele tiden med deres kanoner. En kugle slog ned så nær ved Carl Gustav, at både han og general Dahlberg, som stedse fulgte ham, fik ansigterne fulde af den oprevne sne og is. „Paa Brandsø havde Kongen opstillet sin Armee i Slagorden, og saaledes marcherede den lige imod Landet under Føenskov, paa et Sted, som kaldes *Tapryne* (navnet findes ikke mere). Dér blev allerførst det Seestedske Regiment Angrebet, og værgede vel, men holdt ikke længe ud. Fra Middelfart og andre Steder ankom i en Hast noget mere Mandskab midt i Trefningen, men denne var snart forbie. General *Vrangel*, som førte Avantgarden, gjorde Aabning nok i de Danskes Linie, som var posteret paa Isen, og da han kom saa nær, at han kiendte den commanderende Oberst Jens Haderslev (den egentlige øverstkommanderende, *Ulrik Christian Gyldenløve*, var af podagra syg og sengeliggende i Odense), som under ham havde tient i Tydskland, capitulerede de mundtlig om
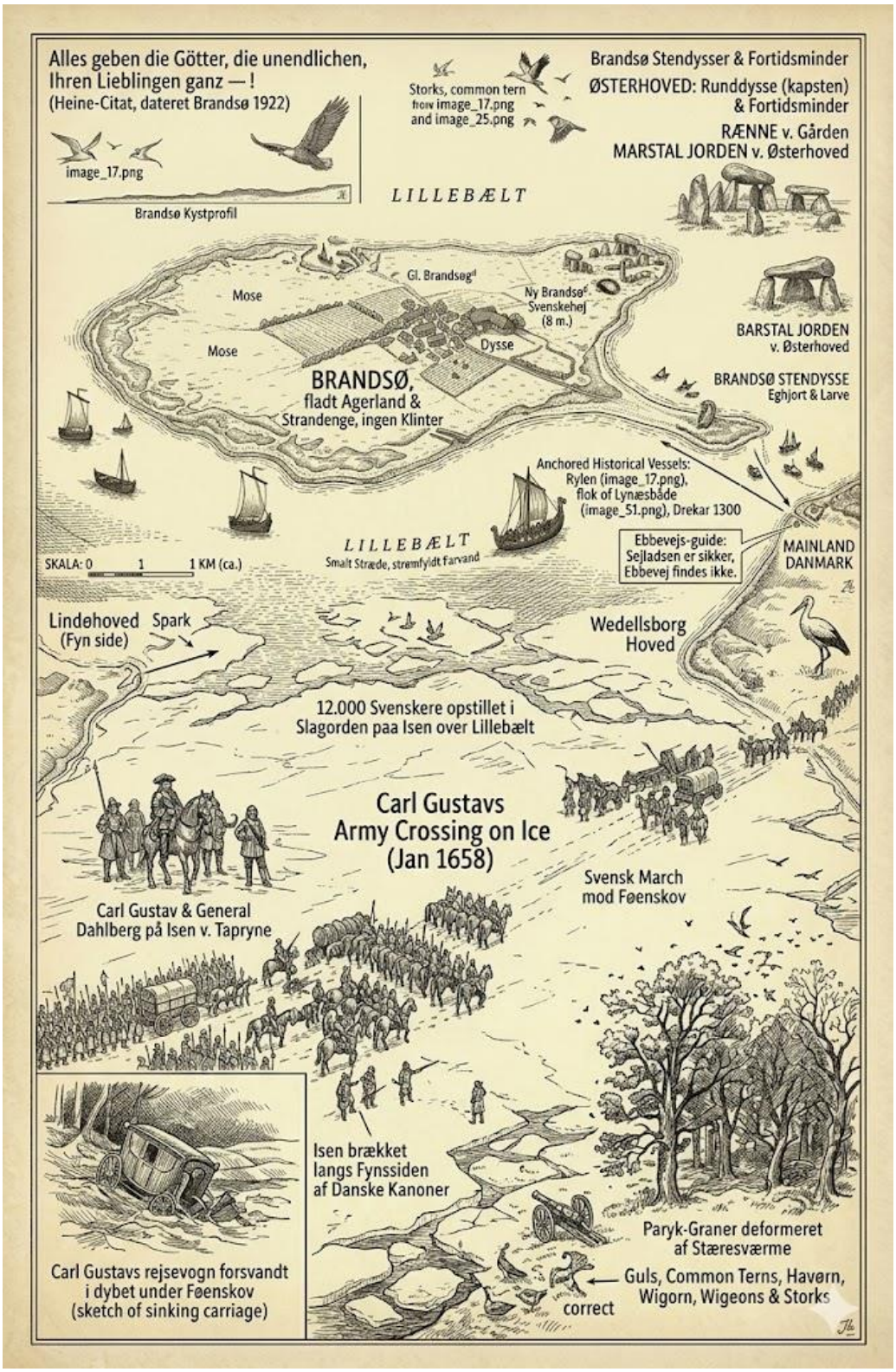
Overgivelse, saa at Gevæhret blev nedlagt og Landet overgivet, samt det danske Mandskab taget til Fange saa nær som nogle faa der reddede sig med Flugten.“
Navnet „Svenskehøjen“ på en lille bakke ved øens sydøstre side er nu det eneste minde på stedet om Carl Gustavs ilmarch over bæltet.